

1 Vymezení pojmu vývoj a pojmů souvisejících

Vymezení základních pojmů:

Vývoj - proces evolučních změn tělesných, duševních a sociálních znaků člověka v průběhu jeho individuálního života. Tyto změny spolu navzájem vnitřně souvisejí.

Obecné principy psychického vývoje (Říčan,P., Krejčířová,D. a kol.,1997, s.39) :

- jde o změnu nevratnou
- jde o změnu zákonitou
- jde o změnu determinovanou zevnitř i zvenčí
- jde o změnu od méně dokonalého k dokonalejšímu (záměrně zjednodušující formulace znaku, protože každá struktura spěje posléze zákonitě k úpadku a zániku, k entropii; jelikož je však dětství obdobím převážně vzestupného vývoje, je toto zjednodušení únosné)*
- vývoj nespočívá v pouhém kvantitativním růstu, nýbrž i v kvalitativních změnách.

Pro lepší porozumění lze vymežit čtyři hlavní oblasti psychického vývoje :

1. **Biosociální vývoj** - zahrnuje tělesný vývoj a veškeré proměny s ním spojené, zabývá se i faktory, které jej ovlivňují. Může jít např. o sociokulturně podmíněné postoje k lidskému tělu a jeho vývojovým etapám.
2. **Kognitivní vývoj** – zahrnuje všechny psychické procesy, které se nějak spolupodílejí na lidském poznávání. Jde o ty kompetence, které člověk využívá při myšlení, rozhodování a učení (i z toho vyplývající adaptaci). V této oblasti jde především o proměnu způsobu uvažování v průběhu života. I tuto složku lidské psychiky ovlivňují různé faktory, velmi významný je např. způsob vzdělávání, ale i mediální vlivy.
3. **Psychosociální vývoj** – zahrnuje proměny osobnostních charakteristik a mezilidských vztahů, resp. sociální pozice. Je ve značné míře ovlivněn vnějšími faktory, především sociokulturními. Jde např. o působení rodiny, ale i dalších sociálních skupin a vrstev, do nichž jedinec patří.
4. **Emoční vývoj** – zahrnuje proměny způsobu prožívání. Vývoj emocí se projevuje, celkově nahlíženo, určitým zráním emocionality, tj. dispozic k emocionálnímu reagování a jejich vlastnostmi.

* Musíme ovšem počítat i se zákonitě úpadkovými jevy v dětství. Patří sem např. ztráta tzv. eidetické vlohy a ztráta dětské spontaneity, projevující se u většiny lidí např. zhoršením kresebného sebevyjádření.

1.1 Základní vývojové procesy

psychický vývoj se realizuje dvěma vývojovými procesy - *učením x zráním*

- **učení** = proces, který se ve vývoji projevuje určitou, přetrvávající změnou psychických procesů a vlastností, navozenou účinkem zkušenosti;

Kern definuje učení jako tendenci ke **změně chování** (tato změna je bezprostředně pozorovatelná jen v motorickém, ne v mentálním dění) odehrávající se **na úrovni senzomotorické, emocionální, sociální a kognitivní** (nejen jako hodnotitelný výkon žáka ve škole). **Učíme se pozorováním, procvičováním** nebo **vhledem** (nikoli zráním či únavou, které také vyvolávají určité změny v chování). (Kern, H. 2000, str.99)

Schopnosti a výsledky učení se mohou projevovat jako

- kognitivní obsahy;
- senzomotorické koordinace;
- emocionální postoje;
- sociální chování.

- **zrání** = funkce určitého programu genotypu, který se projevuje zákonitou posloupností vývojových změn; je podmínkou dosažení stavu určité vnitřní připravenosti k učení, a tím i k rozvoji různých psychických vlastností. (Vágnerová, M., 2000, s. 21)

= proces probíhající podle vnitřních zákonů, s rozhodující úlohou genové a vrozené výbavy jedince. Zrání se týká anatomických struktur, jejich fyziologických funkcí a elementárních psychických předpokladů (např. elementární formy vnímání a paměti, vlohy pro rozvinutí schopností, temperamentová vzrušivost). Zrání je však neoddelitelné od vzájemného působení jedince a prostředí. (Čáp, J., Mareš, J. 2001, s.182)

Vztah zrání a učení má charakter interakce. Program zrání je dán genetickým aparátem a není možné ho změnit. Proměnlivé jsou možnosti působení vnějšího prostředí, je však třeba vždy vycházet z možností organismu (osobnosti) daných zráním.

Zrání ovlivňuje pouze předpoklady k rozvoji určitých psychických procesů, ale jejich konkrétní realizace je umožněna učením.

Vymětal k těmto dvěma základním mechanismům vývoje nově přidává ještě třetí :

- **sebetvorba – sebeřízení** = u člověka proces rozhodování probíhá uvědoměle, tedy především na základě sebereflexe. Záměrně pak sebe v něčem mění, což se nakonec projeví i na jeho jednání. (Vymětal, J. *Lékařská psychologie*. Praha:Portál, 2003)